

บทที่ ๒

ทฤษฎีและแนวคิดการแก้ไขปัญหายาเสพติด

การศึกษามาตรการลดทอนความเป็นอาชญากรรมในคดียาเสพติดและแนวทางในการจัดตั้งศาลเพื่อบำบัดฟื้นฟูผู้เสพหรือติดยาเสพติดในประเทศไทย จำเป็นที่ผู้ที่ศึกษาต้องทราบแนวคิดในเรื่องนโยบายในการจัดการแก้ไขปัญหายาเสพติดตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน เพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจ ที่มาของการจัดการปัญหายาเสพติดที่ผ่านมา ปัญหาและผลกระทบที่เกิดขึ้น ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการจัดการปัญหายาเสพติดในอนาคต

นโยบายการแก้ไขปัญหายาเสพติด

ปัญหายาเสพติดเป็นปัญหาที่ทุกประเทศต่างให้ความสำคัญและมีนโยบายในการจัดการปัญหายาเสพติดแตกต่างกันไปตามบริบทสภาพสังคม วัฒนธรรม นโยบายการเมืองและเศรษฐกิจของประเทศนั้นๆ ทั้งนี้ อาจสรุปนโยบายการแก้ไขปัญหายาเสพติดออกเป็น ๓ นโยบายหลักที่สำคัญ ดังนี้

๑. นโยบายปราบปรามยาเสพติด

คำว่า Zero Tolerance มีความหมายทั่วไปว่าความไม่สามารถอดทนต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง^๑ ดังนั้น นโยบายปราบปรามยาเสพติด (Zero Tolerance) จึงหมายถึงความถึงนโยบายที่รัฐและคนในรัฐไม่สามารถอดทนต่อยาเสพติดได้ นโยบายนี้เกิดขึ้นบนพื้นฐานความคิดว่ายาเสพติดเป็นสิ่งที่ชั่วร้าย เป็นภัยร้ายแรงที่ส่งผลกระทบต่อผู้ที่เกี่ยวข้องกับยาเสพติด ครอบครัว ชุมชนและประเทศชาติ จึงเป็นภัยที่สังคมทุกสังคมไม่ควรยอมรับและต้องร่วมกันกำจัดปราบปรามให้หมดไป นโยบายนี้สะท้อนผ่านมาตรการต่างๆ ที่สำคัญได้แก่มาตรการทางกฎหมายที่มีโทษอาญาที่เข้มงวดรุนแรง การลงโทษประหารชีวิต มาตรการริบทรัพย์สินในคดียาเสพติดเพื่อให้สอดคล้องกับการลงโทษเพื่อข่มขู่ยับยั้งการกระทำความผิด (Deterrence)

^๑ อินทรชัย พาณิชกุล. “ปลดล็อกผู้เสพยาจากคำว่าอาชญากร นับหนึ่งใหม่ นโยบายยาเสพติด”, โพสต์ทูเดย์. ๒๗ มิถุนายน ๒๕๕๙. เข้าถึงได้จาก <https://www.posttoday.com/politic/report/439755>, ๒๕๖๑.

ประเทศไทยรับนโยบายปราบปรามมาใช้ในการจัดการแก้ไขปัญหาเสพติดเช่นกัน ดังจะเห็นได้จากกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับยาเสพติดให้โทษในประเทศไทยมีบทบัญญัติเชิงปราบปราม ลงโทษจำนวนมาก เช่น พระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษ พ.ศ. ๒๕๒๒ มาตรา ๖๕ กำหนดให้การ กระทำความผิดฐานผลิต นำเข้าหรือส่งออกซึ่งยาเสพติดให้โทษในประเภท ๑ มีระวางโทษสูงถึงจำคุก ตลอดชีวิต ประหารชีวิต หรือมาตรา ๑๐๐/๑ ที่กำหนดให้ความผิดที่มีโทษจำคุกและปรับ ให้ศาล ลงโทษทั้งโทษจำคุกและโทษปรับด้วยเสมอโดยคำนึงถึงการลงโทษในทางทรัพย์สินเพื่อป้องปรามการ กระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด หรือพระราชบัญญัติว่าด้วยมาตรการในการปราบปรามผู้กระทำความผิด เกี่ยวกับยาเสพติด พ.ศ. ๒๕๓๔ มาตรา ๒๗ และมาตรา ๓๐ บัญญัติหลักเกณฑ์การริบทรัพย์สินที่ เกี่ยวเนื่องกับการกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดไว้ เพื่อยับยั้งและป้องปรามไม่ให้คนตัดสินใจ กระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดซึ่งจะส่งผลให้ยาเสพติดลดลงและหมดไปจากสังคมในท้ายที่สุด

นอกจากมาตรการทางกฎหมายแล้ว ที่ผ่านมามาประเทศไทยรับแนวคิดนโยบาย ปราบปรามยาเสพติดมาใช้ในการแก้ไขปัญหาการแพร่ระบาดของยาเสพติด โดยในปี พ.ศ. ๒๕๔๔ ถึง ๒๕๔๖ สมัยรัฐบาลพันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร มีการประกาศ “สงครามยาเสพติด” เพื่อ วัตถุประสงค์ในการลดจำนวนยาเสพติดและความต้องการใช้ยาเสพติด โดยรัฐบาลแถลงจุดยืนในการ กวาดล้างยาเสพติดให้หมดไปจากประเทศไทยภายใน ๔ เดือน รวมถึงการออกคำสั่งนายกรัฐมนตรีที่ ๑๑๙/๒๕๔๔ เรื่องแนวทางการใช้พลังแผ่นดินเพื่อเอาชนะปัญหาเสพติด ซึ่งกำหนดแนวทางในการ เอาชนะปัญหาเสพติดไว้ โดยการปราบปราม การทำลายเครือข่ายการผลิตยาเสพติด นายทุนผู้ค้า รายใหญ่ ผู้มีอิทธิพล ผู้ชน ผู้สมคบ ผู้ค้ารายกลางและรายย่อย ตลอดจนเจ้าหน้าที่ของรัฐที่เข้าไป เกี่ยวข้องกับยาเสพติดอย่างเด็ดขาด^๒ ในปี พ.ศ.๒๕๕๑ รัฐบาลนายสมัคร สุนทรเวช ได้แถลงนโยบาย ต่อสภาว่าปัญหาเสพติดเป็นเรื่องเร่งด่วนที่ต้องดำเนินการ โดยเร่งรัดแก้ไขปัญหাপราบปรามผู้มี อิทธิพล ผู้ค้าต้องได้รับโทษตามกระบวนการยุติธรรม โดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนควบคู่ กับมาตรการปราบปรามและบังคับใช้กฎหมายอย่างเป็นธรรมและใช้มาตรการทางกฎหมายตัด ช่องทางการหาเงินทุจริตของผู้มีอิทธิพล^๓ หรือในปี พ.ศ. ๒๕๖๐ สมัยรัฐบาลพลเอก ประยุทธ์ จันทร์ โอชา ได้มอบนโยบายการจัดการปัญหาเสพติดโดยกำหนดให้เป็นปีแห่งการปราบปราม กระบวนการค้ายาเสพติดรายใหญ่ และมอบหมายให้สำนักงานป้องกันและปราบปรามยาเสพติด

^๒ “คำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรี ที่ ๑๑๙/๒๕๔๔ เรื่อง แนวทางการใช้พลังแผ่นดินเพื่อ เอาชนะยาเสพติด” (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก <http://soc.soc.go.th/skupload/44v115.pdf>, ๒๕๖๑.

^๓ “คำแถลงนโยบายของคณะรัฐมนตรี นายสมัคร สุนทรเวช” สำนักงานคณะกรรมการ ข้อมูลข่าวสารของทางราชการ (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก <http://www.ojc.go.th/FILEWEB/CABINFOCENTER2/DRAWER051/GENERAL/00000240.PDF>, ๒๕๖๑.

กระบวนการยุติธรรม ตำรวจ และฝ่ายความมั่นคงรับไปดูแลทั้งหมด^๔ จะเห็นได้ว่านโยบายปราบปราม ยาเสพติดถือเป็นนโยบายหลักในการจัดการแก้ไขปัญหายาเสพติดของไทยในช่วงเวลาที่ผ่านมา

อย่างไรก็ตาม เมื่อแต่ละประเทศรวมทั้งประเทศไทยดำเนินนโยบายปราบปรามยาเสพติดอย่างเข้มงวดมาเป็นระยะเวลาหนึ่ง ปรากฏว่าการทำให้ยาเสพติดหมดไปจากสังคมเป็นเรื่องที่ไม่สามารถกระทำได้จริง แต่การปราบปรามอย่างเด็ดขาดกลับส่งผลกระทบต่อในด้านอื่นๆ โดยเฉพาะในด้านสังคมและด้านเศรษฐกิจ ทำให้แต่ละประเทศหันกลับมาทบทวนนโยบายยาเสพติดที่ดำเนินการอยู่ว่ามีประสิทธิภาพและสามารถแก้ไขปัญหายาเสพติดได้อย่างแท้จริงหรือไม่ จึงเกิดความคิดในการจัดการปัญหายาเสพติดในรูปแบบอื่นๆ

๒. นโยบายการลดทอนความเป็นอาชญากรรมของคดียาเสพติด

การลดทอนความเป็นอาชญากรรมในคดียาเสพติด (Decriminalization) หมายความว่า การลดการลงโทษหรือการยกเลิกโทษทางอาญาของการกระทำบางอย่างในคดียาเสพติด ดังนั้นนโยบายการลดทอนความเป็นอาชญากรรมในคดียาเสพติดจึงหมายความว่า นโยบายที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางกฎหมาย มุ่งเน้นการปรับปรุงมาตรการทางกฎหมายเพื่อให้การกระทำผิดเฉพาะในกรณีผู้เสพยาเสพติดหรือผู้ครอบครองยาเสพติดในปริมาณเล็กน้อยหรือครอบครองยาเสพติดเพื่อการเสพส่วนตัวได้รับโทษอาญาน้อยลงหรือไม่ต้องรับโทษทางอาญา แต่ใช้มาตรการทางเลือกอื่นบังคับแทน เช่น โทษปรับหรือโทษทางปกครอง^๕ การลดทอนความเป็นอาชญากรรมในคดียาเสพติดเป็นการปรับเปลี่ยนวิธีคิดในการจัดการปัญหายาเสพติดเนื่องจากเห็นว่าในแต่ละสังคมก็อาจมีสิ่งเสพติดและมีผู้เสพยาเสพติดที่ไม่เป็นอันตรายมากนัก โดยเฉพาะในผู้เสพยาเสพติดหรือผู้ติดยาเสพติด บุคคลกลุ่มนี้เป็นเพียงผู้ป่วยที่ต้องบำบัดรักษาอาการป่วย ไม่ใช่อาชญากร ดังเช่นผู้ค้ายาเสพติดที่ต้องลงโทษรุนแรง ทั้งการลงโทษที่เข้มงวดไม่ได้ส่งผลให้ผู้เสพยาเสพติดหรือผู้ติดยาเสพติดหายจากอาการติดยาเสพติด ดังนั้นการลดทอนความเป็นอาชญากรรมจึงเป็นการปรับเปลี่ยนแนวคิดการจัดการปัญหายาเสพติด โดยลดโทษความผิดฐานเสพยาเสพติด เปิดโอกาสให้กลุ่มผู้เสพหรือผู้ติดยาเสพติดเข้าสู่กระบวนการบำบัดรักษาตามหลักการแพทย์และสาธารณสุขเพื่อให้สามารถกลับเข้าสู่สังคมได้ ส่งผลดีในการบริหารงบประมาณด้านกระบวนการยุติธรรมทางอาญารัฐบาลไม่ต้องสูญเสียงบประมาณไปกับการดูแลบุคคลผู้ต้องขังมากเกินจำเป็น ทั้งยังส่งผลดีต่อครอบครัวและสังคมของผู้เสพหรือผู้ติดยาเสพติดเนื่องจากการบำบัดรักษาผู้ป่วยให้หายขาดจากอาการการติดยา โดยให้ความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเพื่อลดอันตรายที่เกิดจากการเสพยาเสพติด

^๔ “ประยุทธ์ ประกาศปีแห่งการสู้ยาเสพติด สั่งนำผู้ต้องหาแกลงขังไม่ปล่อยให้พูดเพื่อเจ้า”, ประชาชาติธุรกิจ, ๒๓ มิถุนายน ๒๕๖๐. เข้าถึงได้จาก https://m.prachachat.net/news_detail.php?newsid=1498195468

^๕ นันทพรพัช ไซยอักรพงศ์. “นโยบายและมาตรการทางเลือกในคดียาเสพติด : ศึกษาเฉพาะกรณีการลดทอนความเป็นอาชญากรรม”. (วิทยานิพนธ์ สังคมวิทยามหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๕). หน้า ๖๒.

๓. นโยบายการทำให้ยาเสพติดถูกกฎหมาย

การทำให้ยาเสพติดถูกกฎหมาย (Legalization) หมายความว่า นโยบายที่รัฐสนับสนุนให้การกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดบางประเภทไม่เป็นความผิดและไม่ต้องรับโทษตามกฎหมายอีกต่อไปโดยยกเลิกโทษทั้งทางอาญาและโทษทางปกครองที่เคยกำหนดไว้สำหรับความผิดนั้นๆ นโยบายนี้นำมาใช้กับยาเสพติดบางประเภท เช่น การใช้กัญชาเพื่อประโยชน์ทางการแพทย์เป็นสิ่งที่สามารถกระทำได้โดยไม่เป็นความผิดใน ๒๙ มลรัฐของประเทศสหรัฐอเมริกา และการใช้กัญชาเพื่อเสพส่วนตัวเป็นสิ่งที่สามารถกระทำได้ใน ๖ มลรัฐในประเทศสหรัฐอเมริกา^๖ เป็นต้น แนวคิดนี้ตั้งอยู่บนพื้นฐานว่ายาเสพติดบางประเภทมีหลักฐานทางวิทยาศาสตร์ที่แสดงว่าเป็นยาเสพติดที่ไม่อันตรายมากนักเมื่อเทียบกับประโยชน์ที่จะได้จากการนำยาเสพติดดังกล่าวไปใช้ จึงอนุญาตให้ใช้ยาเสพติดได้โดยไม่ผิดกฎหมายภายใต้หลักเกณฑ์เงื่อนไขที่รัฐนั้นๆ กำหนด

แนวคิดการลดทอนความเป็นอาชญากรรมของคดียาเสพติด

แนวคิดการลดทอนความเป็นอาชญากรรมของคดียาเสพติดอาจกระทำได้ในหลายรูปแบบ ที่สำคัญมีดังต่อไปนี้

๑. แนวคิดการลดการลงโทษจำคุก

ตามที่ได้กล่าวถึงแล้วว่าการลดทอนความเป็นอาชญากรรมในคดียาเสพติดเป็นการปรับเปลี่ยนแนวคิดของบุคคลและกระบวนการยุติธรรมว่าผู้เสพหรือผู้ติดยาเสพติดเป็นเพียงผู้ป่วยที่สมควรต้องได้รับการบำบัดรักษามากกว่าเป็นอาชญากรที่ต้องลงโทษให้เช็ดทลอบ ดังนั้นรูปแบบและแนวคิดของการลดโทษจำคุกจึงดำเนินการผ่านกลไกทางกฎหมายเป็นหลัก โดยแก้ไขความผิดเกี่ยวกับการเสพยาเสพติดให้ไม่เป็นความผิดอาญาอีกต่อไป แต่อาจยังมีมาตรการลงโทษประเภทอื่น เช่น มาตรการลงโทษทางปกครอง หรือโทษปรับสำหรับบางประเทศที่โทษปรับไม่ใช่โทษอาญา เป็นต้น ประเทศที่นำเอาแนวคิดการลดการลงโทษจำคุกไปใช้จนประสบความสำเร็จและเป็นตัวอย่างให้ประเทศอื่นในเวลาต่อมาคือประเทศโปรตุเกส ในปี ค.ศ. ๒๐๐๐ ประเทศโปรตุเกสประกาศใช้กฎหมายซึ่งมีผลให้การกระทำความผิดเกี่ยวกับการซื้อ การมีไว้ในครอบครอง การเสพยาเสพติดของบุคคลในกรณีที่มีไว้เพื่อใช้เสพส่วนบุคคลจะไม่เป็นความผิดทางอาญาอีกต่อไป หมายความว่า การกระทำความผิดดังกล่าวจะไม่อยู่ในกรอบของกฎหมายอาญาและระบบยุติธรรมทางอาญาแต่ถือเป็นความผิดทางปกครอง (administrative offence)^๗

^๖ “Legality of Cannabis”. (Online). Available : https://en.wikipedia.org/wiki/Legality_of_cannabis_by_U.S._jurisdiction.Html.

^๗ สง่า อัครปรีดี, “การใช้มาตรการทางเลือกอื่นแทนการลงโทษทางอาญาในความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด”. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก <http://web.krisdika.go.th/pdfPage.jsp?type=act&act Code=213>, ๒๕๖๑. หน้า ๒.

๒. แนวคิดการหันเหคดี

แนวคิดการหันเหคดีหรือการเบี่ยงเบนคดี (Diversion) หมายความว่าถึงแนวคิดที่นำผู้เสพหรือผู้ติดยาเสพติดออกจากกระบวนการดำเนินคดีอาญาที่จะนำไปสู่การลงโทษ เพื่อให้ผู้เสพหรือผู้ติดยาเสพติดได้รับการดูแล ช่วยเหลือ ให้อด ละ เลิกยาเสพติดและเพื่อให้สามารถอยู่รวมในสังคมได้อย่างเป็นปกติสุข โดยให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องมีส่วนร่วมในการดำเนินการทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาชนรวมถึงภาคประชาสังคม^๘ จะเห็นได้ว่าการเบี่ยงเบนคดีมิได้ยกเลิกความผิดไปเสียทีเดียว ผู้กระทำผิดยังมีความผิดอยู่เพียงแต่นำมาตรการบางอย่างมาบังคับแทนการลงโทษ เมื่อผู้กระทำผิดปฏิบัติตามหลักเกณฑ์และเงื่อนไขตามที่กำหนดไว้ถือว่าผู้กระทำผิดไม่ต้องถูกลงโทษ มาตรการที่นำมาใช้คือมาตรการบำบัดฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติดเพื่อให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์การลงโทษเพื่อแก้ไข้ขบัย (Rehabilitation) นั้นเอง

การเบี่ยงเบนคดีในทางทฤษฎีอาจแบ่งออกเป็น ๒ ประเภทหลักๆ ได้แก่ การเบี่ยงเบนคดีในชั้นก่อนฟ้องคดี (pre-adjudication) และการเบี่ยงเบนคดีในชั้นหลังฟ้องคดี (post-adjudication) การเบี่ยงเบนคดีในชั้นก่อนฟ้องคดีคือการที่ผู้กระทำผิดยังไม่เข้าสู่กระบวนการพิจารณาของศาลและหากปฏิบัติตามหลักเกณฑ์ที่กำหนดไว้เพื่อการแก้ไข้ฟื้นฟูจนครบถ้วน คดีของผู้กระทำผิดดังกล่าวเป็นอันยุติไป ส่วนการเบี่ยงเบนคดีในชั้นหลังฟ้องคดีหมายความว่าผู้กระทำผิดดังกล่าวถูกฟ้องเป็นจำเลยต่อศาลแล้ว แต่หากจำเลยปฏิบัติตามที่ตกลงไว้เพื่อแก้ไข้ฟื้นฟูผู้กระทำผิดจนครบถ้วน ศาลจะมีคำสั่งยุติคดีของจำเลย^๙

ประเทศไทยรับแนวคิดการเบี่ยงเบนคดีมาใช้เป็นมาตรฐานหนึ่งในการลดทอนความเป็นอาชญากรรมในคดียาเสพติด ดังจะเห็นได้จากพระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษ พ.ศ. ๒๕๒๒ มาตรา ๙๔ พระราชบัญญัติวิวัฒนาการออกฤทธิ์ต่อจิตและประสาท พ.ศ. ๒๕๕๙ มาตรา ๑๕๕ หรือพระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้กระทำผิดเกี่ยวกับยาเสพติด พ.ศ. ๒๕๔๕ ที่กำหนดหลักเกณฑ์บังคับให้ผู้กระทำผิดฐานเสพ มีไว้ในครอบครอง จำหน่ายหรือมีไว้ในครอบครองเพื่อจำหน่ายในปริมาณที่กำหนดในกฎกระทรวง ที่ไม่มีประวัติการกระทำผิดอื่นหรืออยู่ระหว่างการรับโทษ จำคุกตามคำพิพากษาให้เข้ารับการตรวจพิสูจน์การเสพหรือการติดยาเสพติดก่อนไม่ว่าผู้นั้นจะยินยอมหรือไม่ก็ตาม และคณะอนุกรรมการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดมีอำนาจวินิจฉัยว่าผู้เข้ารับการตรวจพิสูจน์ผู้ใดเป็นผู้เสพหรือติดยาเสพติด จากนั้นคณะอนุกรรมการต้องจัดให้มีแผนการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดตามมาตรา ๒๒ โดยคำนึงถึงความหนักเบาของการเสพหรือติดยาเสพติดของผู้เข้ารับการฟื้นฟูสมรรถภาพ ซึ่งผู้เข้ารับการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดต้องถูก

^๘ กอบกุล จันทวโร, “แนวทางการเบี่ยงเบนคดี (Diversion) และลดทอนความเป็นอาชญากรรม (Decriminalization)”. เอกสารประกอบการบรรยาย การประชุมวิชาการสารเสพติดภาคเหนือ ครั้งที่ ๓. ๒๐-๒๑ ตุลาคม ๒๕๕๔. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก https://www.nsacmu.com/download/2554/01_2554.pdf.

^๙ Joanne Csete & Denise Tomasini-Joshi. “Drug Courts: Equivocal Evidence on a Popular Intervention”. (Online). Available : <https://www.opensocietyfoundations.org/sites/default/files/drug-courts-equivocal-evidence-popular-intervention-20160928.pdf>, 2018.

บังคับให้อยู่รับการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดตามแผนฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดเป็นเวลาไม่เกินหกเดือนซึ่งอาจขยายหรือลดระยะเวลาการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดตามความเหมาะสม หากผู้เข้ารับการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดผู้ใดได้รับการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดจนครบถ้วนตามที่กำหนดในแผนการฟื้นฟูและผลการฟื้นฟูเป็นที่พอใจให้ถือว่าผู้นั้นพ้นจากความผิดที่ผู้ที่ถูกกล่าวหา และให้คณะอนุกรรมการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดมีคำสั่งให้ปล่อยตัวผู้นั้นไปและแจ้งผลให้พนักงานสอบสวนหรือพนักงานอัยการซึ่งดำเนินคดีอยู่ทราบ แล้วแต่กรณี จะเห็นได้ว่าประเทศไทยรับเอาแนวคิดการเบี่ยงเบนคดีมาใช้กับผู้เสพหรือผู้ติดยาเสพติดมาระยะหนึ่งแล้วในรูปแบบของ Pre-adjudication และถือเป็นแนวคิดที่สนับสนุนการดำเนินการบำบัดรักษาผู้เสพหรือผู้ติดยาเสพติดโดยศาลหรือ Drug Courts ตามรูปแบบ Post-adjudication ที่จะได้กล่าวในบทถัดไป

๓ แนวคิดการลดอันตรายจากการใช้ยาเสพติด

การลดอันตรายจากการใช้ยาเสพติด (Harm Reduction) หมายถึง การลดปัญหาหรือภาวะเสี่ยงอันตราย การแพร่ระบาดของ การสูญเสียจากการใช้ยาเสพติดที่อาจเกิดกับบุคคล ชุมชน และสังคม เป็นการป้องกันอันตรายโดยการทำให้เกิดพฤติกรรมที่เป็นอันตรายลดลงในขณะที่ผู้ใช้ยาเสพติดยังไม่สามารถหยุดหรือเลิกยาเสพติดได้ เป็นการบำบัดรักษาที่ยึดความร่วมมือของผู้ป่วยเป็นสำคัญ โดยคำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิมนุษยชนและธรรมชาติของผู้ใช้ยาเสพติด^{๑๐}

ประเทศไทยรับเอาแนวคิดการลดอันตรายจากการใช้ยาเสพติดในการแก้ไขปัญหา ยาเสพติด โดยพิจารณาสถานการณ์การแพร่ระบาดของยาเสพติดที่ผ่านมาพบว่ามีผู้ใช้ยาเสพติดโดยวิธีฉีด ซึ่งเสี่ยงต่ออันตรายจากการใช้ยาเกินขนาด ภาวะเสี่ยงต่อการติดเชื้อและแพร่ระบาดของโรคที่ติดต่อทางกระแสโลหิต เช่น เอชไอวี โรคเอดส์ จึงเกิดแนวคิดที่จะลดอันตรายจากการใช้ยาเสพติดเพื่อให้ผู้ติดยาเสพติดที่ยังไม่สามารถเลิกได้มีความปลอดภัย ป้องกันการแพร่ระบาดของโรคติดต่อที่อาจเกิดขึ้นจากการใช้เข็มฉีดยา ในปี ๒๕๕๒ สำนักงานป้องกันและปราบปรามยาเสพติดลงนามบันทึกความเข้าใจกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อนำเอามาตรการลดอันตรายจากการใช้ยาเสพติดในกลุ่มผู้ใช้ยาเสพติด โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อลดการแพร่เชื้อเอชไอวีและโรคติดต่อที่อาจเกิดขึ้นจากการใช้เข็มฉีดยาร่วมกัน ส่งผลให้สำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติอนุมัติให้นำเมทาโดนมาใช้บำบัดรักษา ยาเสพติดระยะยาว^{๑๑}

ต่อมาศูนย์อำนวยการพลังแผ่นดินเพื่อเอาชนะยาเสพติดแห่งชาติกำหนดให้นำ มาตรการลดอันตรายจากการใช้ยาเสพติดมาทดลองใช้กับผู้เสพหรือผู้ติดยาเสพติดที่ยังไม่สามารถเลิก ยาเสพติดและมีพฤติกรรมการเสพยาเสพติดที่เป็นอันตรายต่อตนเอง ครอบครัว ชุมชนและสังคมแห่ง ของภาวะเสี่ยงในการติดเชื้อและการแพร่ระบาดของโรคติดต่อทางกระแสโลหิต ทั้งนี้ ศูนย์

^{๑๐} กระทรวงสาธารณสุข. แนวทางการดำเนินการลดอันตรายจากยาเสพติด (Harm Reduction). (สมุทรสาคร : บริษัทบอร์น ทู ปี พับลิชซิง จำกัด, ๒๕๖๐) หน้า ๙.

^{๑๑} “คำสั่งศูนย์อำนวยการป้องกันและปราบปรามยาเสพติดแห่งชาติ ที่ ๒/๒๕๖๐ เรื่อง แนวทางการดำเนินงานลดอันตรายจากการใช้ยาเสพติด (Harm Reduction)”. (ออนไลน์). เข้าถึงได้ที่ [https://www.nccd.go.th/upload/content/2\(46\).pdf](https://www.nccd.go.th/upload/content/2(46).pdf). หน้า ๓.

อำนาจการพลั้งแผ่นดินเพื่อเอาชนะยาเสพติดแห่งชาติได้ออกคำสั่งที่ ๑/๒๕๕๗ ลงวันที่ ๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๗ เรื่องแนวทางในการดำเนินงานลดอันตรายจากการใช้ยาเสพติดในกลุ่มผู้ใช้ยาเสพติดด้วยการฉีดควบคุมไปกับการแก้ไขปัญหายาเสพติดโดยวิธีอื่น โดยกำหนดพื้นที่นำร่อง ๑๙ จังหวัด ต่อมาในปีพ.ศ. ๒๕๖๐ ศูนย์อำนาจการพลั้งแผ่นดินเพื่อเอาชนะยาเสพติดออกคำสั่งที่ ๒/๒๕๖๐ เรื่องแนวทางการดำเนินงานลดอันตรายจากการใช้ยาเสพติด ขยายขอบเขตพื้นที่ดำเนินงาน จาก ๑๙ จังหวัดเป็น ๓๖ จังหวัด จัดให้มีกลไกรองรับการดำเนินงานในระดับชาติ ระดับจังหวัดและระดับพื้นที่ เน้นการมีส่วนร่วมระหว่างภาครัฐและภาคประชาสังคม^{๑๒}

ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๑. การลดทอนความเป็นอาชญากรรมของคดียาเสพติด : กรณีศึกษานโยบายและมาตรการทางเลือกในต่างประเทศ (Decriminalization of Drug Cases : A case Study of Policy and Alternative Measure From Foreign Countries) โดยนันท์พัช ไชยอัครพงศ์ (วารสาร การเมือง การบริหารและกฎหมาย ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๓) ได้ศึกษาวิจัยปัญหายาเสพติดซึ่งแพร่ระบาดทั่วโลกและแนวทางในการจัดการแก้ไขปัญหายาเสพติดพบว่ามาตรการที่ต่างประเทศดำเนินการและประสบความสำเร็จคือการลดทอนความเป็นอาชญากรรมของคดียาเสพติด ซึ่งแบ่งออกเป็น ๒ แนวทางสำคัญ ได้แก่ การลดทอนความเป็นอาชญากรรมของยาเสพติดและการลดทอนความเป็นอาชญากรรมของผู้เสพหรือผู้ติดยาเสพติด โดยการบำบัดรักษาโดยสมัครใจของผู้เสพหรือผู้ติดยาเสพติดที่ครอบครองยาเสพติดในปริมาณเพียงเล็กน้อยเพื่อใช้เสพส่วนตัว และการปรับเปลี่ยนแนวความคิดของบุคคลทั่วไปที่มีต่อผู้เสพหรือผู้ติดยาเสพติดดังกล่าวว่ามีใช้อาชญากรแต่เป็นเพียงผู้ป่วยซึ่งสมควรบำบัดรักษามากกว่าการลงโทษทางอาญา ซึ่งส่งผลดีทำให้ผู้เสพหรือผู้ติดยาเสพติดดังกล่าวมีแรงจูงใจในการเข้ารับการรักษาแบบสมัครใจ ทำให้การบำบัดรักษามีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ทำให้ผู้เสพหรือผู้ติดยาเสพติดสามารถดูแลตัวเองได้อย่างถูกต้อง ปลอดภัย ซึ่งช่วยให้การบริหารงานกระบวนการยุติธรรมทางอาญามีประสิทธิภาพเพราะรัฐไม่จำเป็นต้องลงโทษจำคุกผู้เสพหรือผู้ติดยาเสพติดที่ยังสามารถแก้ไขฟื้นฟูได้ สามารถนำทรัพยากรต่างๆ และงบประมาณไปดำเนินการปราบปรามผู้ผลิต ผู้ค้าหรือจำหน่ายรายใหญ่ หรืออาชญากรรมร้ายแรงอื่นๆ ต่อไป^{๑๓}

๒. การขับเคลื่อนการปฏิรูปนโยบายยาเสพติด : แนวทางใหม่สู่การลดทอนความเป็นอาชญากรรมทางคดียาเสพติด โดยคณะกรรมาธิการสภาเกล้าด้วยนโยบายยาเสพติด รายงานปี ค.ศ. ๒๐๑๖ สรุปสาระสำคัญได้ว่า การลดทอนความเป็นอาชญากรรมทางคดียาเสพติดสามารถ

^{๑๒} เรื่องเดียวกัน. หน้า ๕.

^{๑๓} นันท์พัช ไชยอัครพงศ์. “การลดทอนความเป็นอาชญากรรมของคดียาเสพติด : กรณีศึกษา นโยบายและมาตรการทางเลือกในต่างประเทศ (Decriminalization of Drug Cases : A case Study of Policy and Alternative Measure From Foreign Countries)”, วารสาร การเมือง การบริหารและกฎหมาย, ๒๕๕๖.

กระทำภายใต้ระบบการควบคุมยาเสพติดระหว่างประเทศ และสามารถทำให้มีประสิทธิภาพเมื่อผู้ที่เกี่ยวข้องเข้าใจและมีการดำเนินการที่ดีภายใต้หลักการของสาธารณสุข ส่งผลให้รัฐประหยัดต้นทุน ช่วยยับยั้งการแพร่กระจายของโรค เช่น โรคเอดส์ และส่งผลดีในด้านสังคม การบำบัดรักษาที่ดีที่สุดส่งผลให้แนวโน้มในการกระทำผิดซ้ำลดลง รวมทั้งการจัดการปัญหาเสพติดอยู่บนพื้นฐานของการมนุษยธรรมและสิทธิมนุษยชน รายงานฉบับนี้มีข้อเสนอให้รัฐบาลของประเทศต่างๆ ดำเนินการลดทอนความเป็นอาชญากรรมของยาเสพติดโดยยกเลิกความผิดหรือกำหนดมาตรการอื่นแทนการลงโทษอาญาผู้ที่มียาเสพติดไว้ในครอบครองสำหรับใช้เป็นการส่วนตัว รวมทั้งปรับปรุงแก้ไขการกำหนดโทษแก่ผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดที่ไม่ใช่ผู้เสพหรือติดยาเสพติด แต่เป็นผู้เกี่ยวข้องกับกระบวนการค้ายาเสพติดระดับล่าง เช่น คนรับขนเพียงเล็กน้อยให้ได้รับโทษตามสัดส่วนของการกระทำความผิดที่ตนควรได้รับ^{๑๔}

๓. แนวทางการลดทอนความเป็นอาชญากรรมของยาเสพติด ว่าด้วยผลการศึกษาจาก ๕ ประเทศ โดยณัฐเมธี สัยเวช สรุปสาระสำคัญของเอกสารเรื่อง “การประเมินประโยชน์ของการลดทอนความเป็นอาชญากรรมจากหลักฐานและบทเรียนต่างๆ เพื่อการแก้ปัญหาเสพติดในประเทศไทยอย่างยั่งยืน” ซึ่งเป็นการศึกษาการลดทอนความเป็นอาชญากรรมของยาเสพติดในประเทศในทวีปยุโรป ๕ ประเทศ ได้แก่ สาธารณรัฐเช็ก เยอรมนี เนเธอร์แลนด์ โปรตุเกสและสวีเดน ซึ่งสามารถสรุปรูปแบบการดำเนินนโยบายยาเสพติดของทั้ง ๕ ประเทศ ได้ดังนี้^{๑๕}

๓.๑ มีการปรับเปลี่ยนด้านอำนาจการควบคุมและความเป็นผู้นำในการตัดสินใจที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนา การดำเนินการ การประสานงาน การติดตามและประเมินผลนโยบายยาเสพติด จากกระทรวงยุติธรรมมาเป็นกระทรวงสาธารณสุข

๓.๒ มีการปฏิรูป แก้ไข ยกร่างกฎหมายจำนวนมากเพื่อนำไปสู่การลดทอนความเป็นอาชญากรรมในคดียาเสพติด

๓.๓ ประเทศสาธารณรัฐเช็กและประเทศสวีเดน มีมาตรการในการลดทอนความเป็นอาชญากรรมซึ่งดำเนินการโดยผู้เชี่ยวชาญทางการแพทย์ร่วมกับภาคประชาสังคม เป็นผู้กระตุ้นให้เกิดความพยายามในการปฏิรูปนโยบายยาเสพติด รวมทั้ง ๕ ประเทศมีเครือข่ายผู้ใช้ยาเสพติดอย่างเป็นทางการในระดับชาติ ซึ่งบริหารงานโดยผู้ใช้ยาเสพติด

^{๑๔} คณะกรรมาธิการสภาว่าด้วยนโยบายยาเสพติด. “การขับเคลื่อนการปฏิรูปนโยบายยาเสพติด : แนวทางใหม่สู่การลดทอนความเป็นอาชญากรรมทางคดียาเสพติด”. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก : http://www.globalcommissionondrugs.org/wp-content/uploads/2017/03/GCDP-Report-2016_THAI.pdf, 2017.

^{๑๕} ณัฐเมธี สัยเวช. “แนวทางการลดทอนความเป็นอาชญากรรมของยาเสพติด ว่าด้วยผลการศึกษาจาก ๕ ประเทศ” (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก : <https://thaipublica.org/2017/01/natmaytee-01/>, 2017.

๓.๔ ประเทศสาธารณรัฐเช็ก เยอรมนีและสวีเดนแลนด์ มีการจัดตั้งหน่วยงานภาครัฐขึ้นใหม่เพื่อพัฒนานโยบายด้านยาเสพติด ส่วนประเทศโปรตุเกสมีการจัดตั้งคณะกรรมการป้องกันยาเสพติดเพื่อทดแทนกระบวนการยุติธรรมทางศาลในความผิดฐานครอบครองยาเสพติด ส่วนประเทศเนเธอร์แลนด์อนุญาตให้เปิดร้านกาแฟที่จำหน่ายยาเสพติดไม่รุนแรงอย่างถูกกฎหมาย

๓.๕ ประเทศทั้ง ๕ ประเทศต่างมีภาคประชาสังคมเข้ามามีส่วนร่วมกับการดำเนินนโยบายของรัฐอย่างสม่ำเสมอ

๓.๖ ประเทศสาธารณรัฐเช็ก เนเธอร์แลนด์ โปรตุเกสและเยอรมนี ต่างมีการจัดทำรายงานประจำปีไปยังศูนย์ติดตามตรวจสอบปัญหา ยาเสพติดและการติดยาเสพติดแห่งยุโรป (European Monitoring Center for Drugs and Drug Addition : EMCDDA) ซึ่งเป็นหน่วยงานเฝ้าระวังปัญหา ยาเสพติดในระดับภูมิภาค ทำหน้าที่เก็บรวบรวมข้อมูลการควบคุมยาเสพติดในทุกด้านที่เกี่ยวข้อง ทำให้มีข้อมูลเกี่ยวกับยาเสพติดและการดำเนินงานด้านนโยบายยาเสพติดที่น่าเชื่อถือ

ผลการลดทอนความเป็นอาชญากรรมของการใช้และครอบครองยาเสพติดพบว่าในด้านปริมาณการใช้ยาเสพติด การใช้ยาเสพติดเพิ่มขึ้นในช่วงเวลาหนึ่ง แต่หลังจากนั้นปริมาณการใช้ ยาเสพติดลดลงไปอยู่ในระดับที่ต่ำกว่าประเทศที่ใช้นโยบายปราบปรามยาเสพติดด้วยการลงโทษทางอาญา และไม่มีหลักฐานที่บ่งชี้ว่าการลดทอนความเป็นอาชญากรรมของการใช้และครอบครองยาเสพติดรวมทั้งการให้บริการยาเสพติด เช่น การบำบัดด้วยการจ่ายเฮโรอีนเป็นสารทดแทน การแจกอุปกรณ์ที่ใช้ในการเสพยาเสพติดจะสนับสนุนให้เกิดผู้ติดยาเสพติดหน้าใหม่ และไม่พบว่าการลดทอนความเป็นอาชญากรรมจะทำให้เกิดอาชญากรรมอื่นๆ เพิ่มขึ้นอย่างที่เป็นข้อวิตกกังวลกัน

๔. วิธีพิจารณาคดีฟื้นฟู : การสนองตอบต่อผู้ติดยาเสพติด โดยวัชรินทร์ ปัจเจกวิญญูสกุล ศึกษาการดำเนินคดียาเสพติดในประเทศสหรัฐอเมริกา แคนาดา อังกฤษ ออสเตรเลียและนิวซีแลนด์ พบว่าในการดำเนินคดียาเสพติดข้อหาโทษไม่ร้ายแรง เช่น ข้อหาซื้อขายยาเสพติดไว้ในครอบครองไว้เพื่อเสพหรือผู้กระทำความผิดอุกฉกรรจ์และเป็นผู้ติดยาเสพติดจะเน้นกระบวนการแก้ไขฟื้นฟูผ่านกระบวนการทางศาลที่มีอำนาจพิจารณาคดีฟื้นฟูติดยาเสพติด โดยไม่ใช้วิธีการลงโทษทางอาญา ศาลเหล่านี้อาจเรียกได้หลายอย่าง เช่น Drug Court, Problem-Solving Court หรือ Dedicated Drug Court เป็นต้น ศาลที่มีอำนาจพิจารณาคดีฟื้นฟูติดยาเสพติดจะมีลักษณะที่แตกต่างจากศาลปกติทั่วไปอยู่บางประการ กล่าวคือจะพิจารณาเฉพาะคดีที่ผู้กระทำความผิดเป็นผู้ติดยาเสพติดมีความต่อเนื่องในการพิจารณาคดี ผู้พิพากษาจะต้องพิจารณาและติดตามผลการฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติดด้วยตนเองตลอดระยะเวลาการแก้ไขฟื้นฟู มีการฝึกอบรมเพิ่มเติมความรู้ให้แก่ผู้พิพากษาและเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานเพื่อให้สามารถดำเนินการร่วมกับผู้ประกอบวิชาชีพในกระบวนการยุติธรรมอื่นที่เกี่ยวข้องได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ยังศึกษาเปรียบเทียบการฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติดของประเทศไทยตามพระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ. ๒๕๔๕ พบว่า ปัญหาประการหนึ่งของการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดของประเทศไทยคือการใช้ระบบบังคับบำบัดโดยมีแนวคิดที่ผู้ติดยาเสพติดเป็นผู้ป่วยจึงต้องบังคับบำบัด แต่วิธีการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดเป็นบทบาทและอำนาจหน้าที่ของฝ่ายบริหารได้แก่คณะอนุกรรมการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด รูปแบบวิธีการ

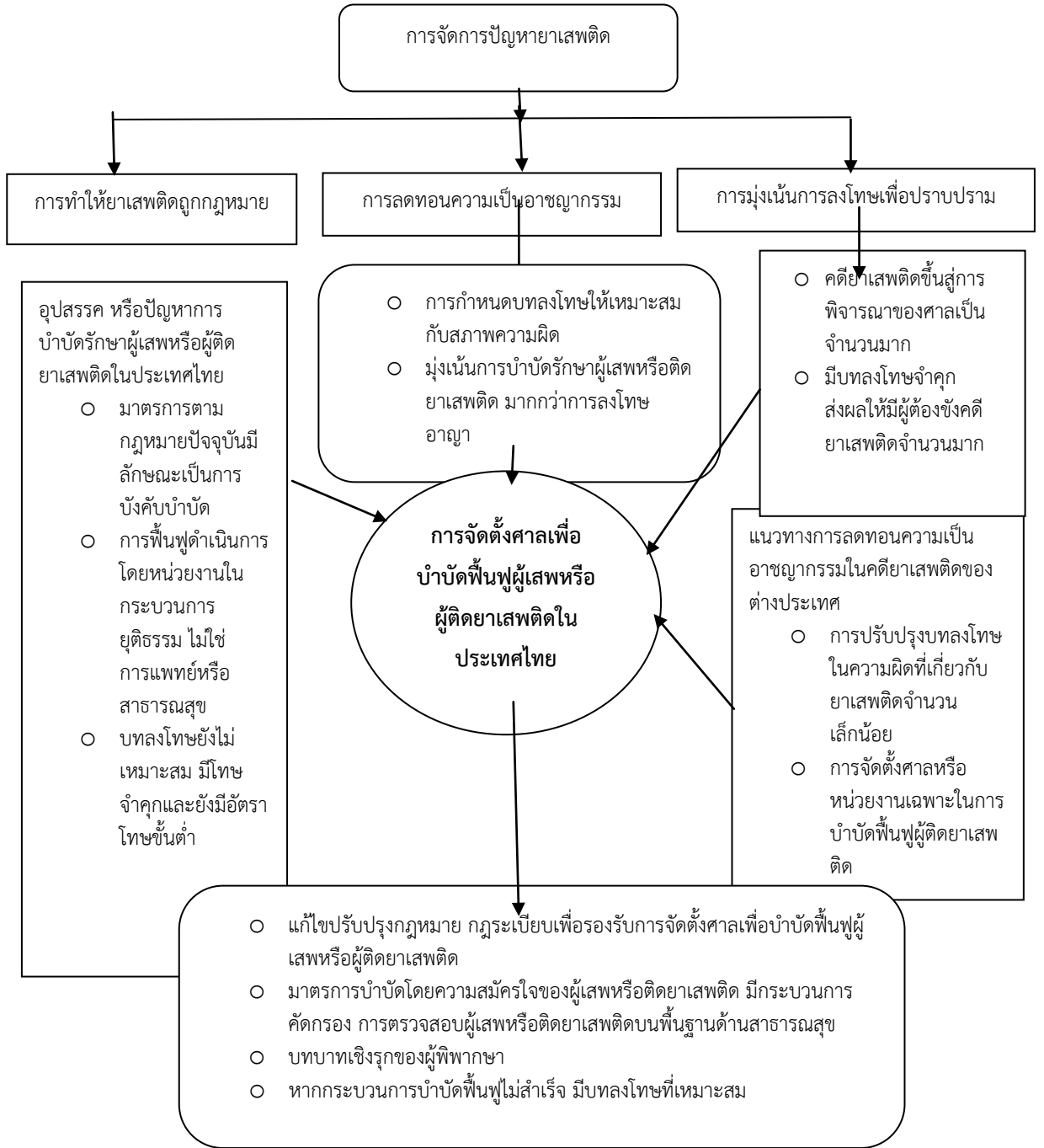
บำบัดยังไม่ได้อยู่บนพื้นฐานทางสาธารณสุขและทางการแพทย์อย่างเพียงพอ และหากการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดไม่ประสบความสำเร็จ พนักงานสอบสวนต้องรับตัวผู้ต้องหาดังกล่าวกลับมาดำเนินคดีอาญาต่อไป โดยไม่มีการออกแบบให้ศาลสามารถนำมาตรการในการแก้ไขฟื้นฟูมาใช้ในระหว่างการพิจารณาคดี จึงได้ทดลองจัดให้มีกระบวนการแก้ไขฟื้นฟูโดยให้คำปรึกษาด้านจิตสังคมแก่ผู้ต้องหาหรือจำเลยในระหว่างการพิจารณาคดีโดยเฉพาะผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดียาเสพติด หรือคดีที่มีข้อหาไม่ร้ายแรง เริ่มต้นที่ศาลอาญารธนบุรีตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๕๒ เป็นต้นมา กระบวนการให้คำปรึกษาจิตสังคมเน้นการสร้างแรงจูงใจในการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้ต้องหาหรือจำเลย ส่งผลให้ช่วยแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องหาหรือจำเลยและลดการกระทำผิดอาญาซ้ำได้ในระดับหนึ่ง^{๑๖}

๕. โครงการศึกษาเรื่องการนำแนวทางศาลยาเสพติดมาปรับใช้ในประเทศไทย โดยรองศาสตราจารย์ศักดิ์ชัย เลิศพานิชพันธุ์ ได้ศึกษาแนวทางการเบี่ยงเบนผู้กระทำความผิดออกจากกระบวนการยุติธรรมปกติ กลั่นกรองและบำบัดผู้ติดยาเสพติดทั้งทางร่างกายและจิตใจโดยการจัดตั้งศาลชำนัญการพิเศษที่เรียกว่าศาลยาเสพติด ประกอบด้วยบุคลากรจากองค์กรสหวิทยาการเข้าร่วมพิจารณาอย่างใกล้ชิด โดยเปรียบเทียบกับกรดำเนินการศาลยาเสพติดในประเทศสหรัฐอเมริกา ออสเตรเลีย และนิวซีแลนด์ พร้อมข้อเสนอแนะในการจัดตั้งศาลยาเสพติดในประเทศไทย ซึ่งอาจกระทำได้ทั้งด้านนโยบายและด้านกฎหมาย ในด้านกฎหมายมีข้อเสนอแนะให้ดำเนินการแก้ไขประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๑๐๘ ขยายขอบเขตการแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องหาหรือจำเลยเป็นส่วนหนึ่งของเงื่อนไขในการปล่อยชั่วคราว พร้อมทั้งวางระเบียบภายในของศาลยุติธรรมในการบริหารจัดการเพื่อให้การแก้ไขปัญหาผู้กระทำความผิดยาเสพติดได้รับการช่วยเหลือดูแลได้ทันที นอกจากนี้ยังสามารถประสานงานกับกรมคุมประพฤติให้ช่วยสอดส่องดูแลผู้ต้องหาหรือจำเลยที่อยู่ในอำนาจศาลตามพระราชบัญญัติคุมประพฤติ พ.ศ. ๒๕๕๙ มาตรา ๑๔ (๔) ซึ่งกำหนดอำนาจหน้าที่ให้พนักงานคุมประพฤติปฏิบัติหน้าที่อื่นตามคำสั่งศาลได้ รวมทั้งเสนอแนะให้ปรับปรุงแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ. ๒๕๔๕ ให้การบำบัดรักษาเป็นระบบสมัครใจ ไม่ใช่การบังคับ และเปิดโอกาสให้ความผิดอาญาบางฐานความผิดที่ไม่ร้ายแรงให้ศาลสามารถส่งดำเนินการแก้ไขฟื้นฟูได้เช่นกัน^{๑๗}

^{๑๖} วชิรินทร์ ปัจเจกวิญญูสกุล. “วิธีพิจารณาคดีฟื้นฟู : การสนองตอบต่อผู้ติดยาเสพติด”, อุลพาน. (พฤษภาคม-สิงหาคม, ๒๕๕๘). หน้า ๑๓๗.

^{๑๗} ศักดิ์ชัย เลิศพานิชพันธุ์. “โครงการศึกษาเรื่อง การนำแนวทางศาลยาเสพติดมาปรับใช้ในประเทศไทย”. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก : http://www/rabi.coj.go.th/doc/data/rabi/rabi_1503892596.pdf, 2017.

กรอบแนวคิดการวิจัย

สรุป

ปัญหายาเสพติดและการแพร่ระบาดของยาเสพติดเป็นเรื่องที่ทุกประเทศให้ความสำคัญ นโยบายการแก้ไขจัดการปัญหาเสพติดจึงแตกต่างกันออกไปตามแต่ละช่วงเวลา สถานการณ์ รวมทั้งสภาพสังคมของแต่ละประเทศ ซึ่งสามารถแบ่งนโยบายในการจัดการแก้ไขปัญหาเสพติด ออกเป็น ๓ นโยบายหลักๆได้แก่ นโยบายการปราบปรามยาเสพติด นโยบายการทำให้ยาเสพติดถูกกฎหมาย และนโยบายการลดทอนความเป็นอาชญากรรมของยาเสพติด ซึ่งมีรายละเอียดการจัดการ ปัญหาเสพติดแตกต่างกันไปตามวัตถุประสงค์ของโทษและการลงโทษ เมื่อพิจารณารายละเอียด ของนโยบายทั้งสามประการข้างต้นแล้ว จะเห็นได้ว่านโยบายการลดทอนความเป็นอาชญากรรมของ ยาเสพติดเป็นนโยบายที่อยู่ตรงกลางระหว่างนโยบายปราบปรามยาเสพติดและนโยบายการทำให้ ยาเสพติดถูกกฎหมาย นโยบายนี้อยู่บนพื้นฐานของแนวคิดที่ต้องการแยกผู้เสพและผู้ติดยาเสพติด ซึ่งเป็นเพียงผู้ป่วยออกจากผู้ค้ายาเสพติดและนำระบบการบำบัดรักษาอาการติดยาเสพติดมาใช้เพื่อให้ ผู้เสพและผู้ติดยาเสพติดลดอาการพึ่งพิงยาเสพติด ลดปัญหาการกระทำผิดซ้ำ และสามารถใช้ชีวิตอยู่ ในสังคมได้ ทั้งนี้ นโยบายการลดทอนความเป็นอาชญากรรมในคดียาเสพติดสามารถดำเนินการผ่าน มาตรการต่างๆ ทั้งการแก้ไขกฎหมาย ได้แก่ การลดทอนความผิดและโทษจำคุกของคดียาเสพติดบาง ประเภท การหันเหหรือเบี่ยงเบนคดีเพื่อนำผู้เสพหรือผู้ติดยาเสพติดเข้ารับการบำบัดโดยมีเงื่อนไข การยุติการดำเนินคดีอาญา รวมทั้งการลดอันตรายจากการใช้ยาเสพติดเพื่อบรรเทาอาการติดยาเสพติดและเพื่อป้องกันการแพร่ระบาดของยาเสพติดและโรคติดต่อ ประเทศไทยรับเอานโยบายการ ลดทอนความเป็นอาชญากรรมในคดียาเสพติดมาใช้ผ่านแนวคิดการเบี่ยงเบนคดีตามที่ปรากฏใน พระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ. ๒๕๔๕ พระราชบัญญัติวัตถุที่ออกฤทธิ์ต่อจิต และประสาท พ.ศ. ๒๕๕๙ และมาตรการลดอันตรายจากการใช้ยาเสพติด ตามคำสั่งศูนย์อำนวยการ พลังแผ่นดินเอาชนะยาเสพติด เป็นต้น